

УДК 929:2-3

Ігор Клюба

*Івано-Франківський богословський університет
імені Св. Івана Золотоустого*

**Місіонерська діяльність
Владика Миколая Чарнецького (1939 – 1959):
богословський погляд**

У даній статті автор з богословських позицій розглядає останнє двадцятиліття життєвого шляху блаженного єпископа Миколая Чарнецького (193 – 1959 рр.).

Ключові слова: *єпископ Миколай Чарнецький, блаженний, мученик.*

Сьогодні Блаженний Кир Миколай Чарнецький – це наш український чудотворець, взірцевий аскет, невтомний трудівник на Христовій ниві. Правдомовний і справедливий, простий і щирий навіть перед обличчям лукавого і підступного ворога, смиренний і богобоязливий у ставленні до Бога. Його не зламали ні тортури допитів, ні суворість життя у таборах. Вміння милосердно, по-Христовому прощати своїм кривдникам – таким є світло його зорі в небозводі Божого Царства. Та, щоб краще зрозуміти місіонерський портрет і нескорений дух Кир Миколая, варто детальніше поглянути на його служіння в часі важких випробувань останнього двадцятиліття його життя, а саме період 1939–1959 років.

Очевидно, реконструкція його життя і діяльність з позицій історичної науки мають значну цінність. Однак нашим завданням у даній статті буде, скоріш за все, пошук богословського бачення служіння Миколая Чарнецького у вказаний час, щоб на його прикладі показати дію Божого Провидіння в історії українського народу та Української Греко-Католицької Церкви. Для цього вдаємося до споминів митрополита Йосифа Сліпого та братів о. Романа та о. Стефана-Йосифа Бахталовських, а також черпаємо інформацію з інших джерел.

Після приєднання у вересні 1939 р. західноукраїнських земель до СРСР Українська Греко-Католицька Церква відразу відчула особливе ставлення нової влади до релігії та церковних інституцій. Цього ж року вигнали Отців Редemptористів з Волині, а разом з ними й Кир Миколая. Тому він був змушений оселитися у Львові, в монастирі на вулиці Зибликевича (тепер Івана Франка). Більше владика вже не мав змоги повернутися на Волинь, більше ніколи не судилося йому побачити свій престольний храм у Ковелі. Протягом наступних десятиліть справа всього його життя (церковної єдності) була знищена більшовицьким режимом. Духовенство було обкладене надмірними податками, церковні землі конфісковані, зв'язок з Ватиканом через «залізну завісу» втрачено. Будь-які відомості доходили до Апостольської Столиці лише за допомогою таємних кур'єрів. У листопаді 1939 р. митрополит Андрей Шептицький у листі звернувся до папи Римського Пія XII, зокрема, з проханням надати йому дозвіл на призначення свого наступника. Приблизно тоді ж глава Вселенської Церкви надав спеціальні канонічні повноваження усім

католицьким ієрархам, що опинилися на теренах, опанованих комуністичною владою. Кожен єпископ отримав право на таємне призначення своїх наступників. Отже, Львівський митрополит 22 грудня 1939 р. у каплиці при своїй резиденції, не розголошуючи цієї події, за присутності владики Миколая і ще дуже вузького кола довірених осіб, висвятив на єпископа ректора Львівської духовної академії Йосифа Сліпого, водночас призначивши його своїм помічником із правом наступництва.

У місіонерській праці Кир Миколая не можна було помітити якоїсь різниці у спілкуванні з чоловіком чи жінкою, але при зустрічі з останніми зберігав сувору скромність очей. Його всюди запрошували, і йому, як єпископові-місіонареві, не пасувало відмовитися. У той час він давав реколекції у Сестер Василянок у Львові, в Підмихайлівцях, у Сестер Йосафіток у Цеблові та, мабуть, ще в багатьох інших жіночих монастирях, всюди залишаючи слід Христових чеснот. Служіння заради утвердження Божого Царства на землі є пріоритетним завданням душпастиря. У своїх реколекційних проповідях часто акцентує на потребі неабиякої ревності та активності священика, вкрай необхідних у тодішніх нестабільних часах. Він зазначає, що Бог і сучасний менталітет ставлять великі вимоги до священика. Теперішні часи вимагають велетнів духа, як св. Йосафат, Веніамин Рутський, правдивих апостолів, готових на труди, терпіння, а то й на смерть.

Після відновлення діяльності Львівської Богословської Академії в 1941 році Кир Миколай став одним з її професорів: він викладав деякі філософські дисципліни, психологію та моральне богослов'я. Завдяки його внутрішньому спокоеві, студенти вважали владику за святого. Як вони самі стверджували, Кир Чарнецький був для них найкращим взірцем монаха й людини взагалі. Єпископ виховував молодих студентів у дусі дитинного довір'я до Божого Провидіння та опіки. Своїм власним життям, своєю надією на Божу силу та допомогу владику подавав їм живе свідчення істинного християнського життя. Отець Степан Вівчарук, що на той час ще був студентом Кир Миколая, згадує: «Це було під час бомбардування Львова: ми були в класі, і раптом сирена повідомила про нанесення повітряного удару на місто. Але Кир Миколай спокійно продовжував свою лекцію і впевненим тоном звернувся до нас: «Можливо, ви хочете сховатися до підземелля? Ви можете йти. Але не бійтеся, ми є в Божих руках».

Коли радянські війська вдруге зайняли Галичину в 1944 р., почалась довга і важка Хресна Дорога Преосвященного владики Чарнецького. 11 квітня 1945 року, близько 23:00 Миколая Чарнецького заарештували. Його тримали у в'язниці НКВД на вул. Лонцького і жахливо над ним знущалися: будили серед ночі, допитували, били... Згодом Преосвященного перевели до Києва, де його тримали цілий рік, аж поки справу розглянули в суді. Нарешті оголосили вирок: як «агентові Ватикану» – 10 років у зоні посиленого режиму. Спочатку владику Чарнецького разом з Митрополитом Сліпим відіслали до сибірського містечка Маріїнська Кемеровської області, а пізніше його часто переводили з однієї зони до іншої. Перебуваючи на засланні, владику продовжували підтримувати в християнській любові та

вірі як мирян, так і духовенство, що уникали арештів чи заслання, або ж перебували в неволі. Особливо примітною в цьому відношенні була постава митрополита Йосифа Сліпого, який серйозно обдумував і творчо переосмислював проблеми виживання Церкви у нових драматичних умовах.

За час свого ув'язнення (від арешту у Львові в квітні 1945 року до звільнення в 1956 році) єпископ Чарнецький відбув 600 годин допитів і катувань, побував у 30-ти різних в'язницях і таборах примусової праці. У своїх спогадах митрополит Йосиф згадує: «У часі допитів водили мене на очні ставки з єпископом Чарнецьким, який впрост заявив, що він в совісті чується зобов'язаний, щоби виявити про екзархів, свячення і про адміністраторів та ще якісь справи. Він все виговорював, і тому його трактували досить легко». Та, незважаючи на фізичні й душевні страждання, владика завжди виконував свою місію спасіння душ, знаходив слово потіхи для співв'язнів, духовно підтримував їх, кожного знав на ім'я. Там його називали «батьком» і надзвичайно любили. Він ніколи не сидів на місці. «Владика був такою вартісною людиною, без якої важко було жити. Він кожного знав по імені і дорожив ним. Не дивно, що єпископа Чарнецького завжди облягали всі нещасні, бо тільки в нього знаходили слова розради і потіхи». Розуміючи відкритість Кир Миколая, митрополит неодноразово висловлював певний жаль за чесність під час слідства і визнавав, що той є «свята людина, але не до життя і не до проводу, зокрема в таких умовах». Не дивно, що до єпископа Чарнецького завжди горнулися нещасні, бо тільки в нього знаходили розраду. Напевно саме через це архієрею довелося побувати у такій великій кількості різних тюрем та таборів. Кир Йосиф визнавав за єпископом Миколаєм його душпастирську ревність, адже навіть у нелюдських умовах ГУЛАГу він «сповідав багато і, як хтось сказав там, зробив з лягра монастир». Мучеництво владик, їх достойна поведінка і вірність своїй Церкві стали живим, надихаючим прикладом для духовенства і вірних, та навіть для цілого українського суспільства – «сам факт існування підпільних єпископів... мав великий вплив на довкілля».

Останні роки свого ув'язнення Кир Миколай провів у тюремному шпиталі в Мордовії. У 1956 р. стан здоров'я владика настільки погіршився, що лікарі навіть не давали надії на життя, йому вже навіть пошили одяг, у якому ховали в'язнів. Табірне керівництво вважало його за безнадійно хворого, тому вирішило відіслати владика до Львова, щоб ніхто не зміг звинуватити радянську владу у смерті єпископа. Того ж року владика Миколай Чарнецький повернувся до Львова. Редемптористи о. П. Дмуховський, о. Б. Репетило та інші поїхали на залізничний вокзал зустрічати свого Єпископа. Сестри Милосердя св. Вінкентія с. Онисима Римик та с. Миколая Пандрак, що були свідками його повернення, згадують: «Наші священники привели його з вокзалу до нас на вул. Огієнка — там мешкало біля двадцяти сестер. Як увійшов, запала хвиля мовчання. Страшно було дивитися: худесенький, шкіра і кості. Коли сестри побачили Владика такого виснаженого, дуже худого, з палицею, вони розплакалися. По хвилині мовчанки Владика звернувся до них:

«Дорогі діти, не плачте, а радше ходімо до каплички і разом заспіваймо «Тебе Бога хвалимо»...».

Владика тричі хворів на гепатит (жовтяницю), мав багато інших недуг, а тому відразу мусив лягти до лікарні. Всі думали, що Кир Миколай вже багато не проживе, але Господь продовжив його життя, адже цей духовний батько був таким потрібним Українській Церкві. Через деякий час владика видужав, що здавалося чудом. Опісля він замешкав з бр. Климентієм ЧНІ на вулиці Вечірній, 7, де за владикою Чарнецьким дбайливо доглядали співбрати та Сестри Милосердя. Тут Кир Миколай продовжував свій апостолят молитви та терпіння. У самотній кімнаті, як у келії, молився та читав. Ті, хто відвідував його, розповідали, що часом бачили владика в стані духовного захоплення. Навіть коли був тяжко хворий, Преосвященний Миколай залишався вірним своїй місії Доброго Пастиря: духовно підтримував своїх співбратів, готував кандидатів до священства, висвятив понад десять священників.

Незважаючи на те, що багато греко-католицьких священників повернулося з заслання, проблема забезпечення вірних душпастирською опікою була надзвичайно гострою. Тому одними з першочергових завдань керівництва підпільної УГКЦ став підбір, навчання і висвячення кандидатів духовного стану. Був і ще один спосіб вирішення проблеми браку духовенства. Після смерті Сталіна, чимало греко-католицьких священників, які за тих чи інших обставин змушені були перейти на православ'я, почали шукати контактів з єпископами, прагнучи відновити свою приналежність до УГКЦ. Попри можливі труднощі, владика Чарнецький у 1956 р. прийняв досить сміливе і водночас важливе рішення: православні священники могли знову повернутися під його юрисдикцію після відбуття належної покути. Крім того їм навіть було дозволено далі служити греко-католицькій пастві в храмах, які офіційно вважалися православними. Переважно владика надавав право відкликати перехід на православ'я, тобто давати єпископські відпусти, старшим священникам, яких добре знав та мав до них довіру. За свідченням о. Ізидора Бутковського, який спершу погодився перейти на православ'я, але дуже швидко, через бойкотування сім'ї, подав заяву до єпархіального управління РПЦ про свою відмову. За це він, зрозуміло, був відразу ж заарештований і засланий до Сибіру. Після повернення о. Бутковський зустрівся з владикою Лятишевським, який пояснив йому, як варто було вчинити, щоб уникнути арешту: як хтось є під юрисдикцією православного, а хоче бути католиком, то він має прийти до католицького єпископа і попросити, щоби він був католицьким священником. Вам не треба було відпускатися у того православного, лише зголоситися у нашого: «Прийми мене під свою юрисдикцію».

Цей феномен священників, які верталися в лоно УГКЦ, не роблячи відкритого відречення від православ'я, є одним із характерних образів складної мозаїки, якою було підпільне церковне життя. І тому не можна його оцінювати за чорно-білими критеріями. Для збереження віри та забезпечення подальшого існування Церкви у катакомбах необхідними були як твердість і стійкість, так і постійна готовність до змін, певна гнучкість. Вирішення проблеми браку священників шляхом прийняття

офіційно діючих православних священників показує, що підпільна ієрархія була готова пристосовуватися до складних радянських обставин.

Проблема поповнення рядів греко-католицького духовенства була пов'язана з необхідністю забезпечення спадкоємності церковної ієрархії. У Станиславській єпархії, за свідченням владики Софрона Дмитерка, на час повернення владики Лятишевського із заслання, повноваження ординарія вже виконував єпископ Іван Слезюк, висвячений Г. Хомишиним таємно ще у 1945 р. Владика Лятишевський погодився з таким станом справ, бо знав про його таємну хіротонію і, «як щось треба було, то звертався навіть до нього». Натомість Б. Боцюрків зазначає, що отця Івана Слезюка як свого наступника висвятив саме владика Лятишевський перед своєю смертю (27 листопада 1957 р.). Можемо припустити, що 1957 р. Лятишевський міг просто підтвердити єпископський сан Слезюка. Це припущення до певної міри пояснює той факт, що майже не відомо випадків висвячення нових священників владикою Лятишевським та якихось його активних дій, хоча останнє скоріше залежало від віку та хворобливості єпископа. У Львівській єпархії ситуація була дещо інакшою. Владика Миколай Чарнецький хоч і був набагато активнішим та й довше прожив від Івана Лятишевського, проте він нікого не висвятив на свого наступника.

Значним привілеєм для Чарнецького є можливість належати до Католицької Церкви, яка протягом довгої своєї історії довела своє Божественне походження – встояла перед гоніннями, перемогла ересі та розколи, мужньо захищала святість людського життя. Він завжди усім своїм серцем співчував рідному народові, ділив із ним хвилини радості та журби, а одночасно, своєю невтомною працею та своїм жертвним служінням намагався наблизити той час, коли Україна, врешті, звільниться від загарбника, а Українська Церква стане духовною провідницею до Божого Царства для мільйонів його співвітчизників.

І все ж чудесне покращення стану здоров'я владики не було тривалим, бо вже 2 квітня 1959 року Преосвященний відійшов по вічну нагороду до свого Господа. Його останніми словами було тепле звернення до Матері Божої Неустанної Помочі, до якої завжди мав велике синівське довір'я. Похорон владики Чарнецького відбувся 4 квітня 1959 року. Опис похорону, що зберігся в архіві Йорктонської Провінції ЧНІ, закінчується такими словами: «Ми думаємо, що прийде день, коли він буде канонізований, бо він був справді святим єпископом».

Отже, владика розумів, що всі ми в Божих руках, і терпіння, які довелося пережити нашому народові та УГКЦ знаходять своє місце у Божому Провидінні. Завдяки цьому сьогодні ми маємо неоціненний скарб – святих і блаженних, серед них – блаженного Миколая Чарнецького.

Список використаної літератури:

1. Бахталовський о. Роман ЧНІ. Апостол з'єднання наших часів: Спогади. – Львів: Добра книжка, 2001. – 224 с.
2. [Бахталовський] о. Стефан Йосиф ЧНІ. Миколай Чарнецький ЧНІ, Єпископ-Ісповідник. – Йорктон, Саскачеван, Канада: Друкарня Голосу Спасителя, 1980. – XXXII + 281 с.

3. Блаженні Священномученики Редемптористи Львівської Провінції Чину Найсвятішого Избавителя. – 3-є видання. – Львів: Видавничий відділ Отців Редемптористів «Місія Христа», 2006. – 55 с.
4. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква та Радянська держава (1939 – 1950) / Переклад з англ. Н.Кочан, за ред. О.Турия. – Львів: Вид-во УКУ, 2005. – XX+268 с.
5. Княжинський Антон, доктор. Спогад про єпископа Миколу Чарнецького // Мартирологія Українських Церков: у 4-х томах. – Т.2: Українська Католицька Церква / Упоряд. О.Зінкевич і о. Т.Р.Лончина. – Торонто – Балтимор: Українське вид-во “Смолоскип” ім. В.Симоненка, 1985. – С.439-441.
6. Сліпий Йосиф. Спомини / ред. І. Дацько, М. Горяча. – Львів – Рим: Вид-во УКУ, 2014. – 608 с.+ 40 іл.
7. Церква мучеників / Упорядник О.Турій. – 2-е вид., виправлене. – Львів: Свічадо, 2007. – 56 с.
8. Редемптористи: фільм у 2-х серіях. Автор сценарію і режисер А.Цимбал / УГКЦ. Львівська Провінція ЧНІ. – ТВ «Алилуя», 2006. – 160 хв.

Igor Klyuba

**Missionary work of Bishop Nicholas Charnetsky (1939–1959):
theological view**

In this article the author of theological positions considering the last two decades of life's journey blessed Bishop Nicholas Charnetsky (1939 – 1959 years.).

Keywords: *Bishop Nicholas Charnetsky, happy, martyr.*